

1955

2025

Negen eeuwen Waterbouwkunde als exportproduct 1100 - 2000

*KIVI Afd. Geschiedenis der
Techniek & Histotechnica*

22 November 2025

Flevolands Geheugen

Wikipedia:
diverse waterbouwkundigen

11^e - 14^e eeuw – Late Middeleeuwen

- De Grote Ontginning van het veen in Holland en Utrecht
- Dijksbouw o.a. West-Friese Omringdijk, eerste polders
Afdammingen A'dam, R'dam, Schiedam, Zaandam enz.
- Ontstaan Waterschappen
Rijnland 1255, Delfland 1289,...

Andreas Schelfhout: 'Winterlandschap' (1865, Teylers Museum)

16^e & 17^e eeuw – Gouden eeuw

- Droogmakerijen in Noord-Holland
Leeghwater, Beemster
- Waterlinies
Oude Hollandse waterlinie 1673

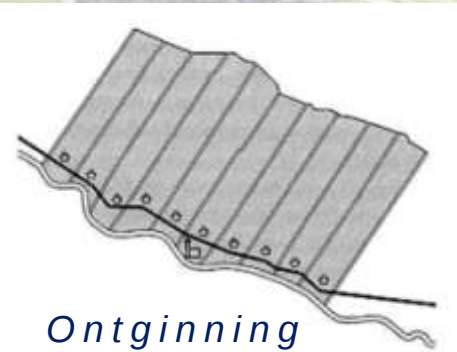
19^e eeuw

- Oprichting Rijkswaterstaat 1798
- Rivieren Pannerdens kanaal
- Kanalen kanalenkoning, Haarlemmermeer, Noordzeekanaal, Nieuwe Waterweg
- Nederlands-Indië

20ste eeuw

- Zuiderzeewerken, Droogmaking Walcheren, Deltawerken, Maeslantkering
- Europoort Maasvlakte, strandsuppleties & zandmotor
- *‘Ruimte voor de rivier’, ...*

De Grote Ontginning 1000 - 1300

Locator, lintdorp
Cope = overeenkomst
'vrije' boeren

Ned. kolonistenrecht

Combinatie van land-
ontginning en vrijheid:
één van
's Neërlands

Nieuwcope **voornaamste**
exportproducten

Kolonisten - 12e & 13e eeuw
Noord-Duitsland, Pruisisch
Holland / Ambt Holland ten
oosten van de **Weichsel** rivier

Ontginningen van
Hollanders / Friezen
in West-Europa

Wash Bay (Engeland)
Ontginningen op grote
schaal in **12e** en **13^e eeuw**

Dijksbouw In de **13^e eeuw**
was de Nederlandse dijk al
beroemd in Europa

Kaartje uit
***'dredge, drain, reclaim!
The art of a nation'***
J. van Veen

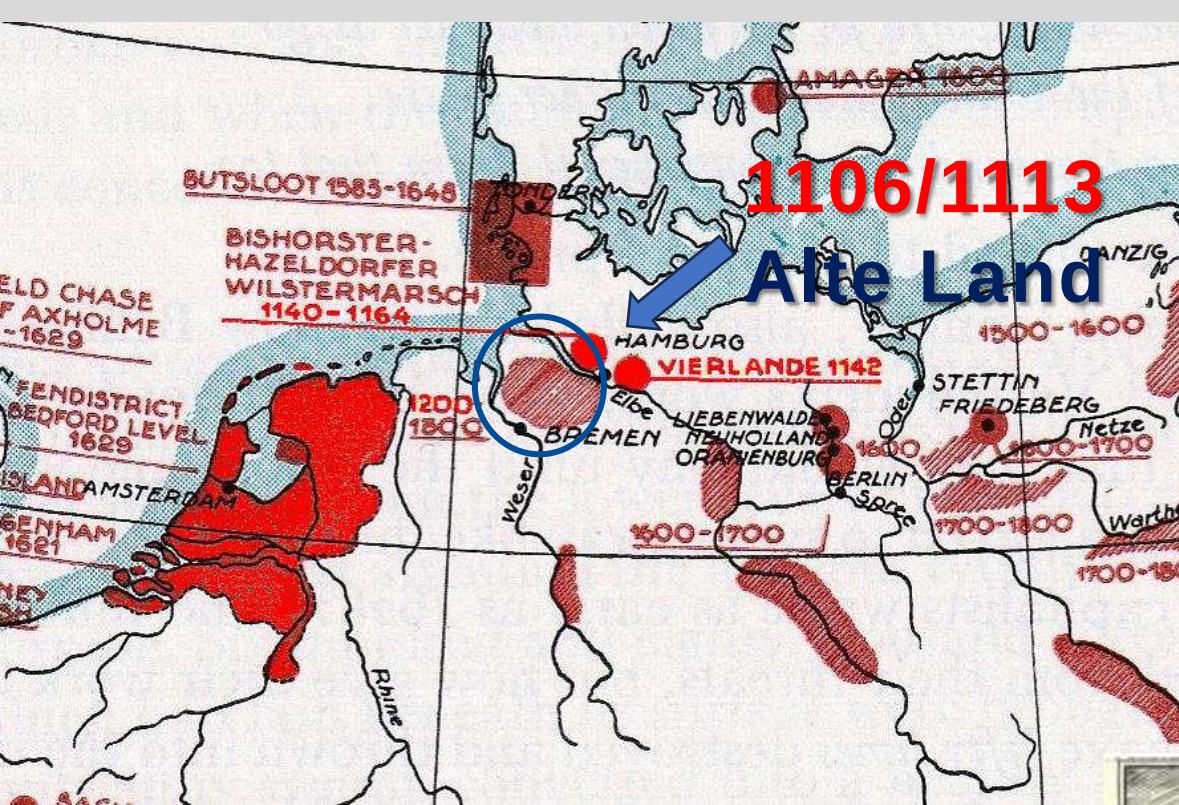
1106/1113
Alte Land

**Priester
Hendrik
(Heinricus)**

Gedenksteen
Rijnsaterswoude

Western Europe (1955) – the field of activity for Dutch farmers and engineers since 1100 and earlier.

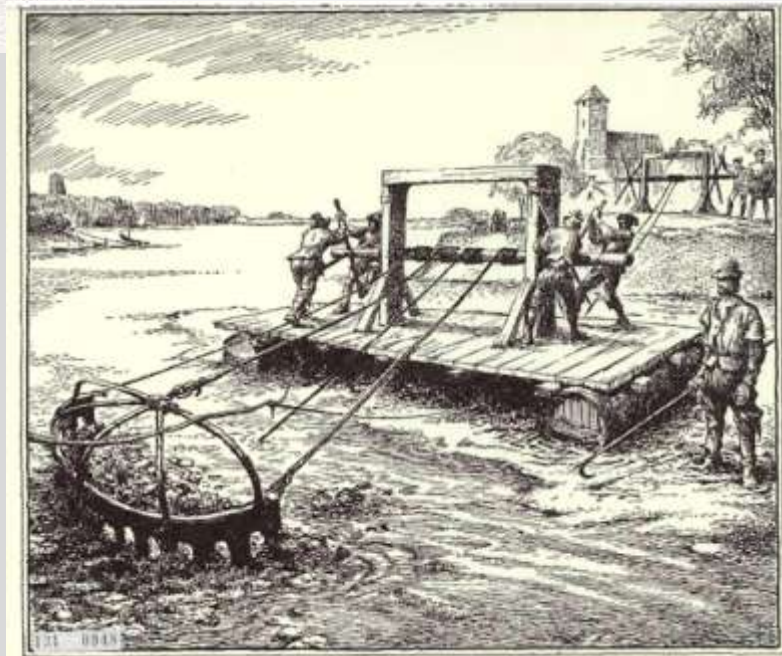

Priester Hendrik uit Jacobsboude.

Sloot in **1113**, vergezeld van vijf streekgenoten, met aartsbisschop Frederik I van Bremen en Hamburg een ontginnings-overeenkomst (cope), die leidde tot de stichting van tientallen 'Holländerdörfer' in Noordwest Duitsland.

Hij was daarmee de eerste die **de Hollandse waterbouwkunde en inwonervrijheid** metterdaad naar den vreemden uitdroeg.

Steinkirchen bij Hamburg eerde hem in **1993** met een gedenkteken.

Hollerkolonisation kolonistendorpen langs de **Elbe** en **Weser**

Het **Alte Land** is nu het
grootste fruitteeltgebied
van Europa (appels en
peren)

*De moerassen in de Beneden-Elbe rond **1721***

Kenmerkend is het planmatige karakter ontginning.
Het type landschap dat door hun werk ontstond wordt
aangeduid als ***Hollerlandschaft***.

Hollerlandschap

Ladekop, een langgerekt dijkdorp is een
typisch voorbeeld ***Hollerkolonisation***
ontgonnen in de **12^e** en **13^e eeuw**

NEDERLANDSE
Acht eeuwen
KRUISVAARDERS
geschiedenis en fantasie
NAAR DAMIATE
in woord en beeld
AAN DE NIIL

Dorsvlegel

Jaap van Moolenbroek

5de Kruistocht (1217-1221)

1219 Inname Damiate

Kerkprovincie Keulen

2000 – 2500 Friese kruisvaarders

Graaf Willem I van Holland

Glas-in-lood
kerkraam in **Edam**

1218 – '19

Beleg van Damiate

Kroniekschrijvers lovend over
afwateringswerken

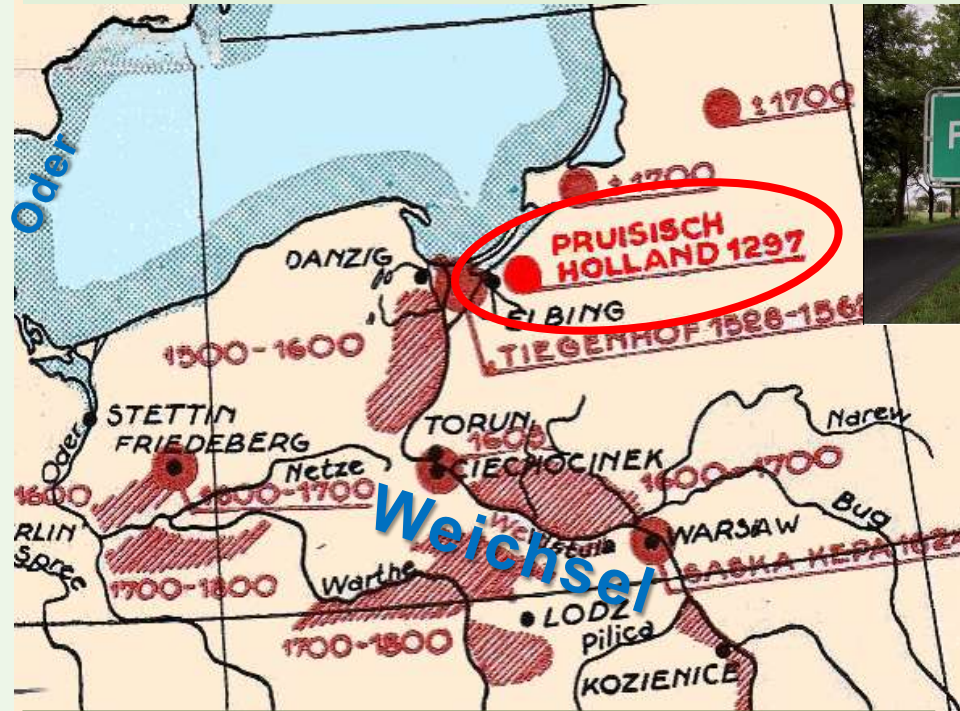
Ned. kruisvaarders **in de Nijldelta**

Frans Hals museum

Haarlemse legende: 'kapot varen ketting door een schip met zaag op de boeg' is verzonnen

Voor 1297 afwateringskanaal gegraven
 Zeer grote groep – Privilege (oorkonde) van **1297**
 = stichting stad **Pruisisch Holland** (Paszewo)

Duitse (kruisridder) Orde
 veroverd Pruisen in de 13^e eeuw

**Pruisisch Holland / Ambt
 Holland** ten oosten van de
Weichsel rivier

*Naar Oostland willen wi riden
 Daer is er een betere stee
 Zie ook: Vondel in Gijsbrecht*

*Hollands nederzittings-gebied
 Spreek- en kerktaal:
 Nederlands*

Klein-Holland

**Poolse Wisla
(Weichsel) delta
opnieuw
ontgonnen door
Mennonieten uit
Nederland**

**Kolonisten
'Hollandries'**

In de **16^e eeuw**
veel doops-
gezinden dorpen

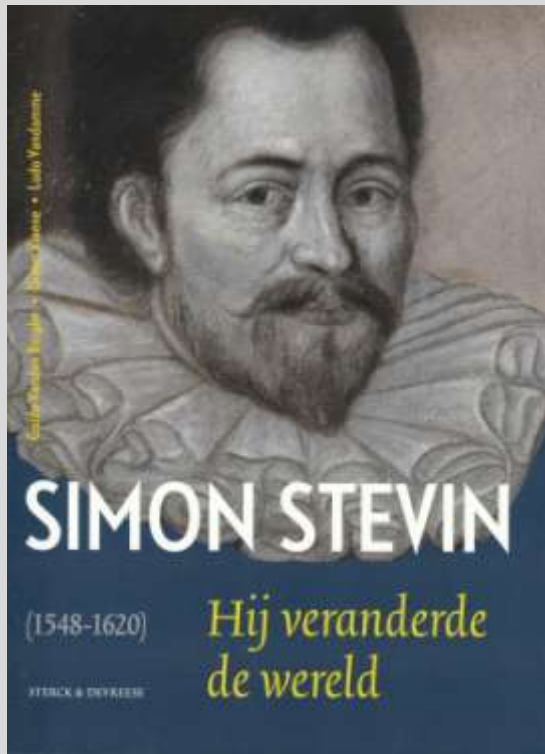
**Vrijheid van godsdienst en onderwijs,
vrije dorpsgemeenschappen op basis van
'Hollanderrecht' in ruil voor de drooglegging
en bedijking van het zompige land**

Het stadje **Tiegenhof** telde in **1650**
218 Hollandse boerderijen

Advies aanpassing waterbouwkundige werken

Stevin maakt in 1571 – 1577 reizen naar Polen, Pruisen en Noorwegen

Suggesties om de waterlopen in het gebied tussen de stad en de Oostzee beter te beheren

‘*Vanden Handel der Waterschuyring*’: het op diepte houden van de havens van **Hanzesteden Dantzig, Elbing en Brausberg** met **spuisluizen** = het wegspoelen van de obstakels door water dat met grote kracht erlangs te laten stromen

Waterbouwer met gouden handjes

Danzig (Gdansk) De 'meest Nederlandse stad van Polen'.

Stenen Kamienna-sluis Bouw

1619 - 1624

Ontwerp twee
Nederlanders

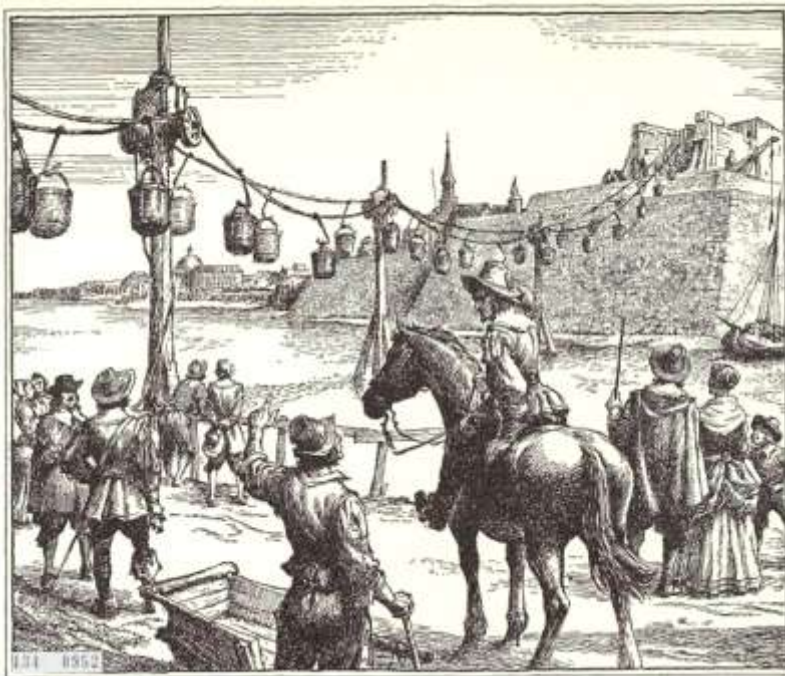
Uitvoering o.l.v.
Jan Strakowski heeft
in Ned. gestudeerd

*Hollandse
heistelling*

Onderdeel van de vesting-
werken. Zweedse belegering
werd in **1656** afgeslagen door
land onder water te zetten

Heien van grenenhouten
palen met een houten kist
gevuld met rotsblokken

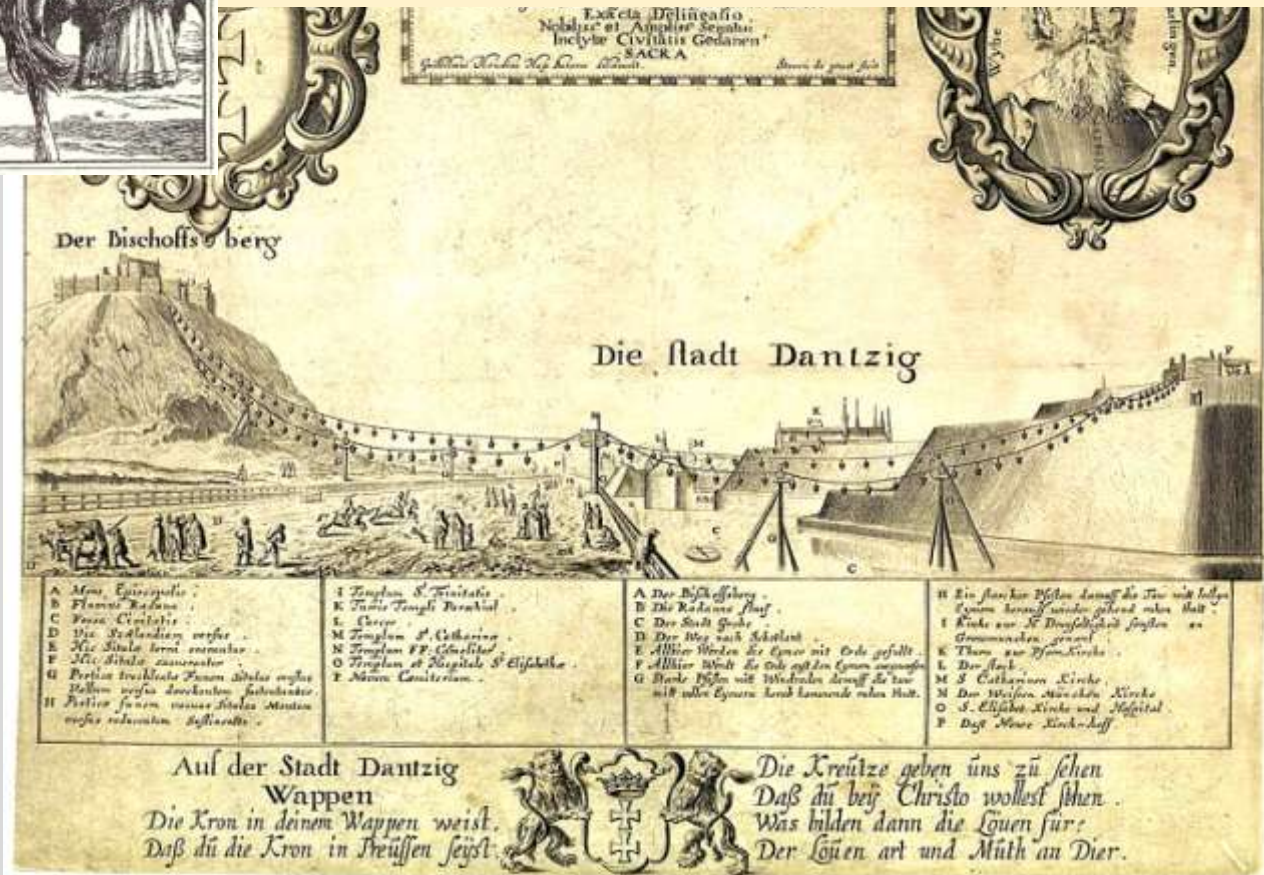

Danzig (Gdansk), 1644

Wiebe Adams (Adam Wybe) uit Harlingen

Uitvinder kabelbaan voor massavervoer

Toepassing:
bouw bastion
100 manden
Kabelbaan
aangedreven
door paarden

Friedrichstadt aan de Eider

Begin 17^e eeuw

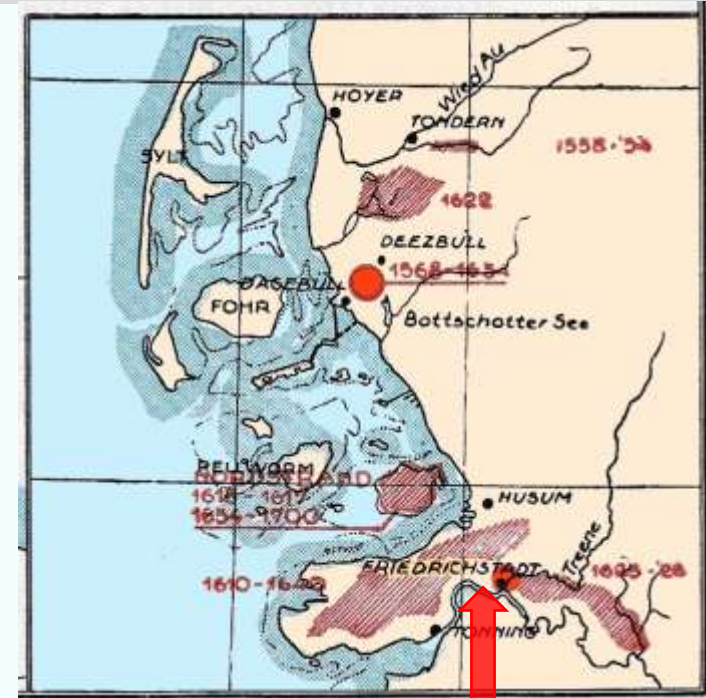
**Sleeswijk-Holstein Drukke handel
tussen Holland en Sleeswijk**

**Gesticht in 1621 door
Hertog Frederik III**

**Ambitieuze stichtingsplannen
6 polders totaal 20 km²**

Jan Claesz. Rolwagen

**Introductie van de kruiwagen in
Duitsland.**

Friedrichstadt

***Holländerhäuser
aan de markt***

**1626 Leeghwater
droogmaking
2 meren**

Frankrijk

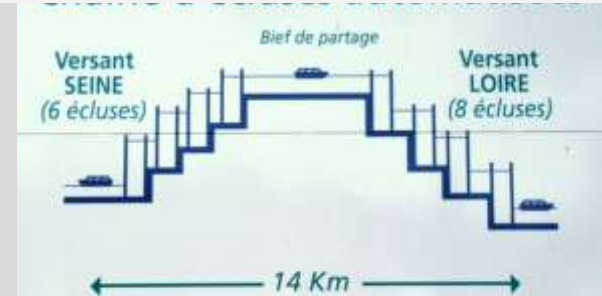
1599 Koning Henri IV

1589 – 1610 **besluit tot**

droogmaking moerassen.

Aanstelling Humphrey Bradley
Grootmeester van de Dijken
en kanalen

1604 - 1642 Aanleg Briare-
kanaal tussen Seine en Loire

*Een van de oudste kanalen.
Eerste met een 'kruinpand'*

Marais Vernier (Normandië) met dijk:

Digue des Hollandais

Marais Poitevin moerasgebied bij

La Rochelle; aanleg **24 km** lang kanaal voor
afwatering: ***Ceinture des Hollandais***

Marais de Lesparre / Polders de Hollande,
ontwerp Leeghwater

Moerassen van Klein-Vlaanderen
dijken in **1610** vernield

1605 Eerste serieuze studie van het
Bourgondisch kanaal tussen Seine
(Parijs) en de Saône (Middellandse Zee)

Engeland - The Fens

Dagenham **1621**
Dijkdoorbraak
Theems
Koning James I

Herstel o.l.v. **Cornelis Vermuijden**

1630-'35 Drooglegging moerassen
Great Level in Fenlandgebied
Koning Charles I

The **Fens** met de
verschillende
afwateringsgebieden

Kanaal van Vermuijden bij
Chatteris

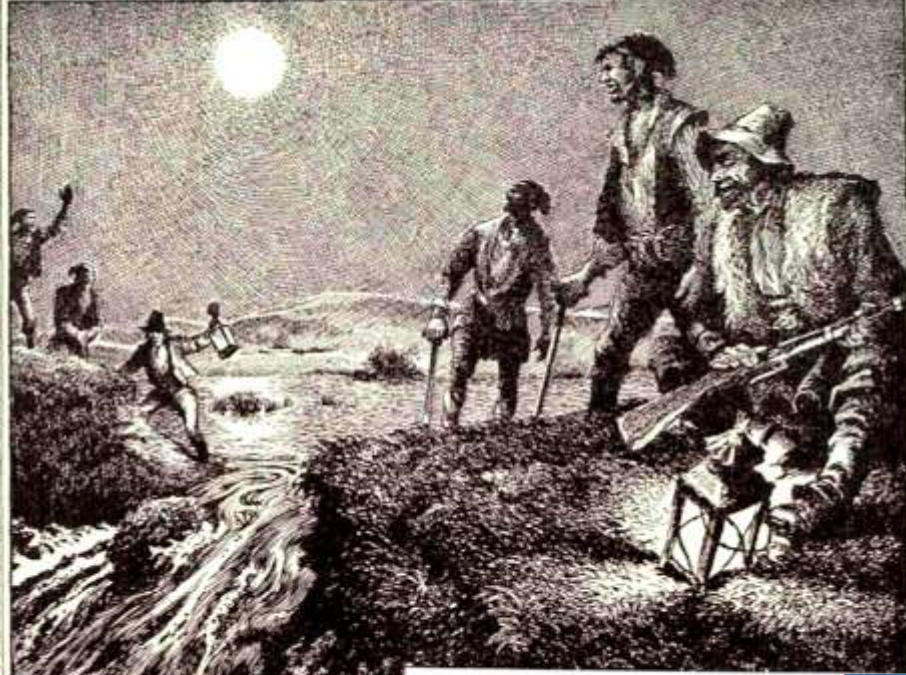
*Polder bij
Petersborough*

Kaart v.d. werken van
Sir Vermuijden
in de **West Fen**

Italië - 17^e eeuw

Pontijnse moerassen nabij Rome: 775 km²

Overal waar moerassen
worden drooggelegd →
Ned. waterbouwers

Maar de **vissers**, bang hun
broodwinning kwijt te raken,
staken alle dijken door

In **1623** begon **Gilles van Houten**
de Pontynse moerassen droog te
leggen en in cultuur te brengen op
verzoek Paus Urbanus VII

Dit gigantische werk werd voortgezet
door **Nicolaas de Wit**, **Nicolaas van
de Pellen** en **Cornelis Jans. Meijer**

Pas onder **Mussolini** werk voltooid.

Oeverbescherming rivier de Tiber

Paus Clemens X: *Via Flaminia* weg
ten noorden van *Rome* door Tiber
bedreigd - *bedevaarders*

Rijzendam

Cornelis Meijer

1629-1701

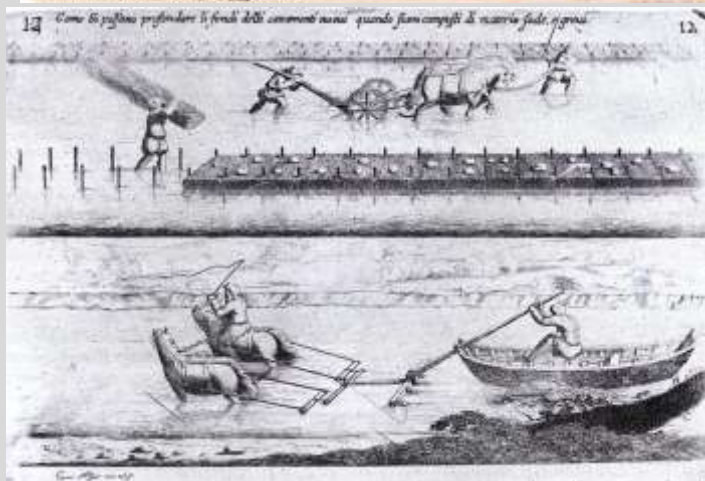
Cornelio Meyer Olandese

*Uitdieping rivier
door paarden
getrokken
krabbelaars
en harken*

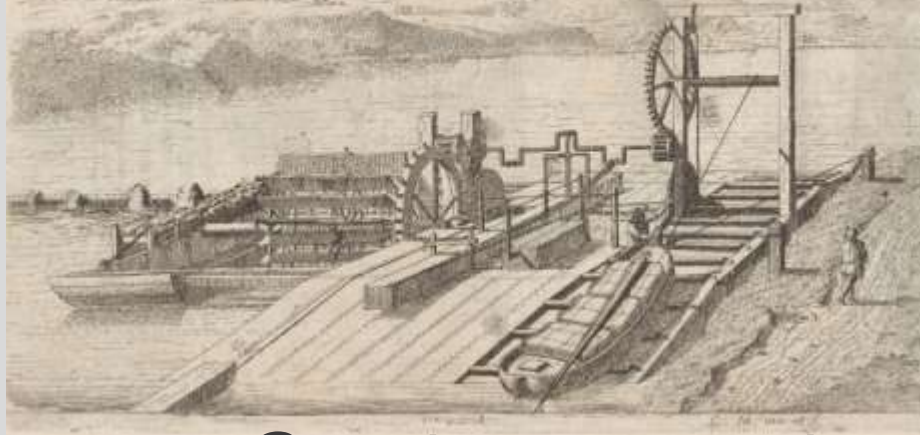

Verbetering haven van Pesaro

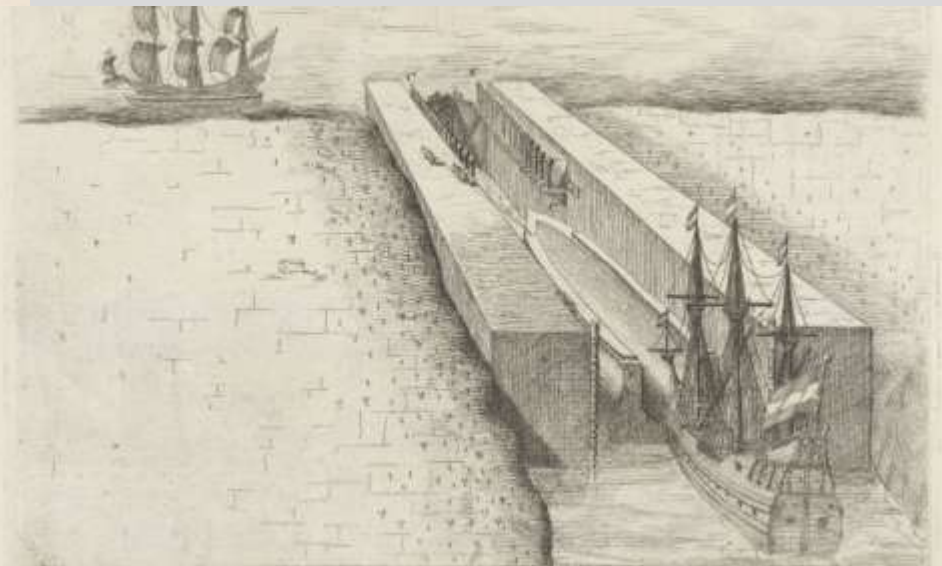
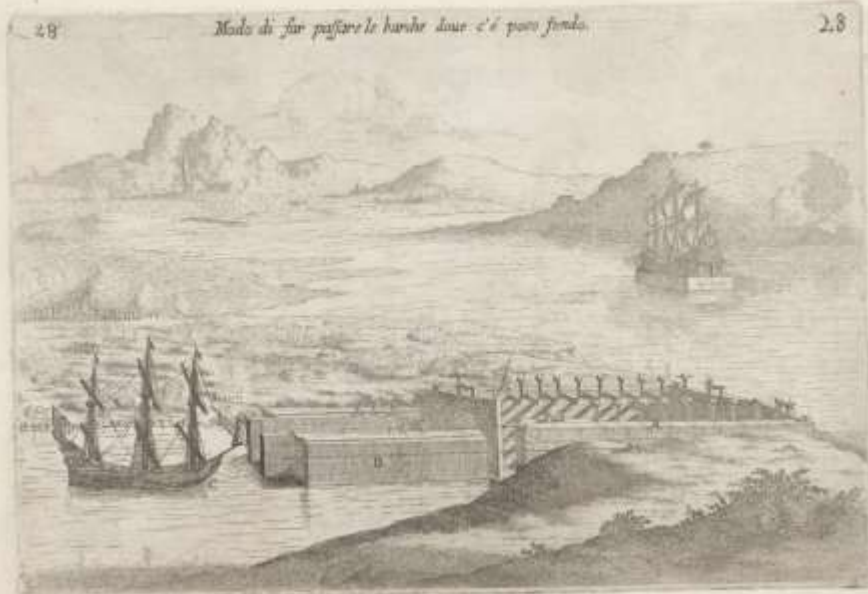

4 *Modo per Segare legna, pietre, e passare le barche Sopra il ponte da Se* 4

Prenten van Cornelio Meyer Olandese I (Cornelis Meijer) – Italië

Overtoom constructies met waterrad

Scheepslift / soort 'kameel'

Brandenburg / Berlijn 17^e eeuw

Keurvorst Friedrich Wilhelm
Studie in Leiden, getrouwd met
oudste dochter van
Frederik Hendrik
Kanalen graven, nog steeds
herkenbaar in Berlijn
Michiel Schmidt – Ned.bouwmeester
1657 aanleg van **een sluis** bij **Berlijn**
Landaanwinning (Neuholland,
Oranienburg)

Pruisen, 1773 – '76
Koning Frederik de Grote
Drooglegging v.d. Kurmark
= historische regio v.h.
keurvorstendom Brandenburg
Regulering Boven- Elbe

Uitleg door Van Haarlem

Mexico (Nieuw Spanje)

Adriaan Boot (in dienst 1614 – 1637)

**Werkt voor koning Philips III
waterstaatkundige werken in Mexico-stad**

**Mexico-stad: ligt in een vallei, perfecte
waterhuishouding onder Azteken**

**Grote overstromingen onder
de Spanjaarden**

**Afwateringswerken
bescherming
*voorstel sterke dijk***

**Acapulco &
Vera Cruz
ontwerp + bouw
verbeteringen
*forten***

*Fort San Diego,
Acapulco*

Vingboons

VOC

Dutch Ceylon

1664 - 1795

Necombo kanaal en Pudda boten voor het vervoer van kaneel

‘Dutch canal’

172 km stelsel water-
wegen aangelegd door
de VOC

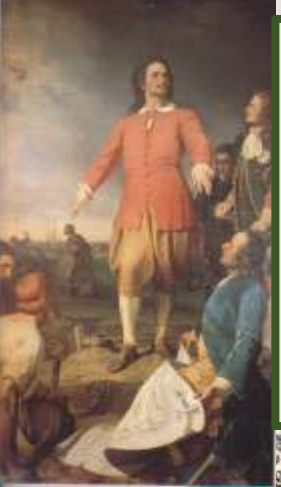
Negombo – Colombo

***Haven van Galle.**
1987: Unesco
Wereld Erfgoed*

***Restauratie
in 2012 –'13
toerisme
Sri Lanka***

St Petersburg
Werken aan
Peters droom
*‘Een venster
op het Westen’*

Tsaristisch Rusland

Periode 1702 - 1818

**Ned. waterbouwkundige
ingenieurs intensief
betrokken infrastructuur
van ‘Verbindingswegen’ –
kanalennetwerk voor
massaal goederenvervoer**

1786 Catharina kanaal

1702 De eerste schutsluizen

1698 – 1702 Rivierkaarten

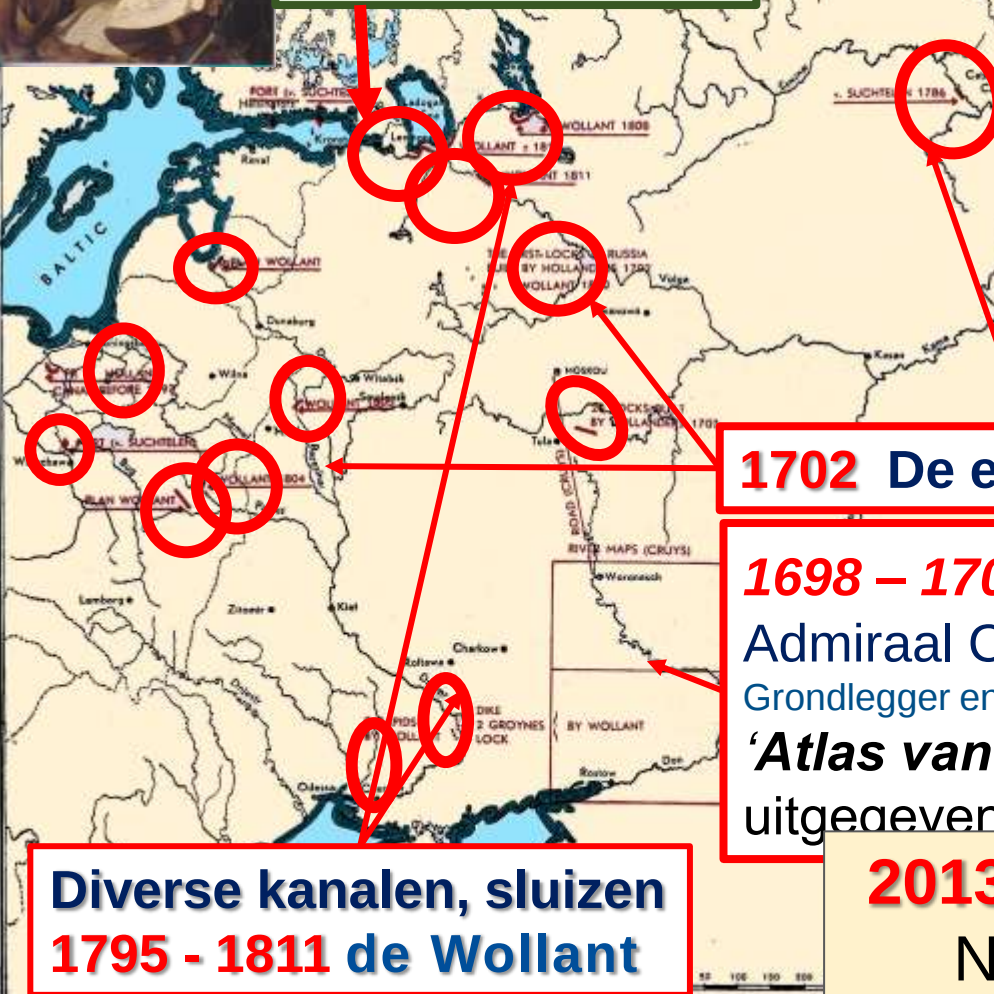
Admiraal Cornelis Cruys

Grondlegger en architect Russische marine

‘Atlas van de Don’ 2-talig –
uitgeeeven in A'dam

Diverse kanalen, sluizen
1795 - 1811 de Wollant

2013 Ruslandjaar 400 jaar
Ned.- Rus. betrekkingen

St. Petersburg - Gesticht in **1703** Amsterdam voorbeeld

Gesicht op Sint-Petersburg in het begin van de 18de eeuw, met links de scheepwerf van de Admiraliteit

Neva rivier, winter 1865

Architectuur: panden aan Keizers- en Herengracht; 40 grachten. Aanleg: 18 jaar
Gebouwd op botten dwangarbeiders

Delta

Drassige
ondergrond.
Groot gebrek
aan stenen
Veel heipalen

1702
Contract
in A'dam
aanleg
Hollands
kanaal

Neva rivier stroomt
uit in de **Finse Golf**

Verbinding met de Wolga

*Laatste decennia 18^e eeuw veel Ned.
ingenieurs in **Corps der Genie** van
Rusland om rijk te moderniseren
Kanalisatie rivieren, verbindingen tussen
rivieren, omleidingen, sluizen, dammen
en oeverversterkingen*

Tsarina Catharina de Grote

Jan Pieter van Suchtelen (1751 – 1836)

Russische graaf, generaal en diplomaat; Luitenant-kolonel genie / docent
wiskunde Univ. Leiden. **1783** Treedt in Russische dienst

Catharina kanaal

Vanaf 1785 Leiding aanleg
Catharina-kanaal Noord-Rusland
18 km lang - verbinding Witte Zee met
de Wolga. Oplevering: **1821**. In **1838**
prijgegeven wegens weinig gebruik

Frans Pavlovitch de Wollant

1752 Antwerpen – 1818 St Petersburg

Nederlandse militair ingenieur en cartograaf

1787 In dienst bij **Cartharina de Grote**
generaal, lid Raad van Ministers.

Bouwde havens en vestingen Zwarte Zee

Ontwerp **haven van Sebastopol**

Ombouw Ottomaanse garnizoensstad tot
vestingstad **Odessa**

Standbeeld in **Odessa** met Wollant

Heeft de meeste en grootste
projecten tot een goed einde
gebracht; leiding aan bouw
belangrijke waterwegen

Dnjepr omleidingskanalen
stroomversnellingen over 70 km

Nieuwe waterwegstelsels die het **Wolgabekken** met **St.-
Petersburg** verbonden: **Gereed in 1811 en 1810,**
920 en 1124 km lang, 24 en 38 sluizen

Overtocht van Franse troepen over de Berezina in 1812

Jan Hoyneck van Papendrecht

De oostelijke oever was laag, moerassig en doorsneden door krekken.

Er kon niet met pontons worden gewerkt. 23 Pijlers van houten jukken waarover plankieren als brugdek. 87 m lang, 4 m. breed

De houten brug werd geslagen door **Nederlandse Pontonniers**

IJskoude 100 m. brede rivier. Haast onmenselijke inspanning bouw schraagbrug bij doorwaadbare plaats

De pontonniers aan de Berezina (naar een tekening van Henri Félix Philippoteaux (1815-1884))

Guyana / Suriname

Bouwen aan de Wilde Kust Geschiedenis van de civiele infra-structuur van Suriname tot 1945

Polder bij Nickerie

Foto's o.a. Luuk Kramer

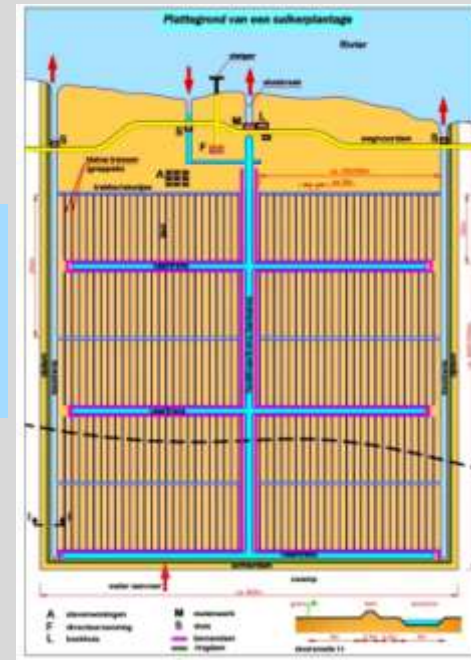
Historische uitwateringssluuis
museum Bakkie

Uniek erfgoed De aanleg van groot oppervlak aan polders, dijken en plantages in de kustvlakte

De laaglandplantages waren polders met multi-functionele waterbeheersing

Het vergeten verhaal van een Beemster in de tropen

Plattegrond van een suikerriet-plantage

Belang van waterbeheer in de Surinaamse landbouwgeschiedenis

Uitwateringssluizen Surinaamse plantages

Het waterbeheer op Surinaamse **suikerrietplantages** speelde een cruciale rol in zowel de **productie** als de **verwerking** van **suikerriet**.

Gebruik van **getijdenmolens** in de **18e eeuw**. Het verschil tussen eb en vloed, ongeveer 2 m, werd gebruikt om het suikerriet te malen.

Suikerrietplantage Mariënborg

***Uitgebreide kanalenstelsels
voor irrigatie en drainage.***

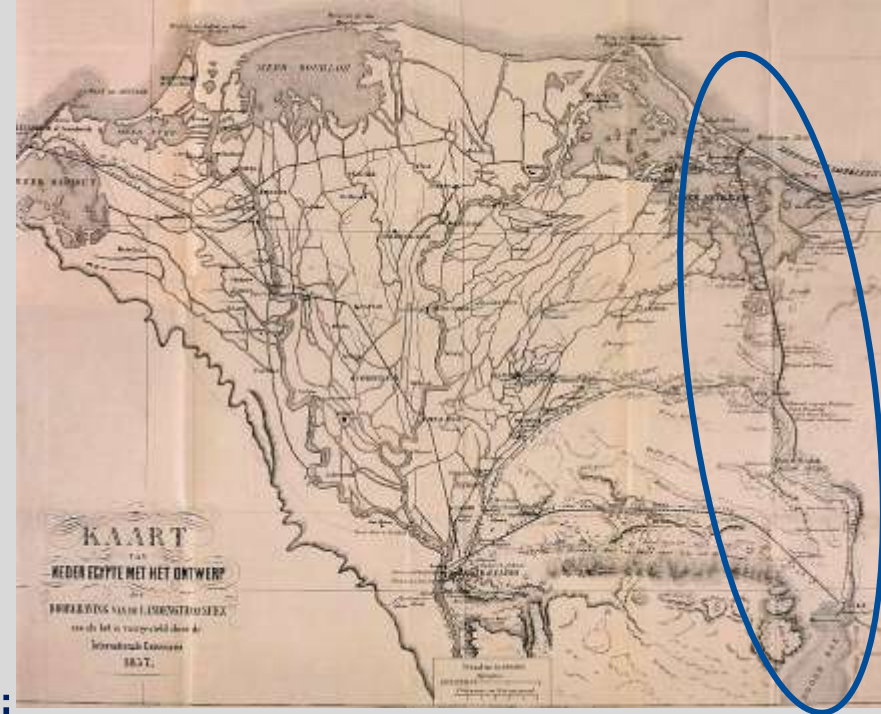

Frederik Willem Conrad

1850 -1856

Voorzitter Internationale
Commissie voor de doorgraving
van de Landengte van **Suez**
Advisering haalbaarheid
van een **Suezkanaal**

1858 -1865 Vertegenwoordiger
van de onderkoning van Egypte bij
de **Suezkanaalmaatschappij**

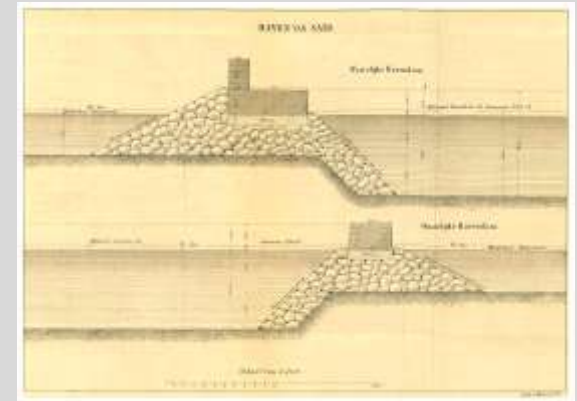
*Kaart van de Nijldelta met
het ontwerp v.h. Suezkanaal*

*Uit het boek 'Reizen naar
de landengte van Suez,
Egypte, het Heilige Land'*

Haven van Said

Haven van Suez

Nederlandse afgoden in Japan

1867 -... **Keizer Meiji** (14 jaar) komt op de troon, maakt korte metten met de feodale samenleving;

weergaloze culturele revolutie.

Jap. delegatie bezoek **Noordzeekanaal**

1872-1903 11 Ned. ingenieurs en uitvoerders komen op Japanse uitnodiging allerlei waterwerken uitvoeren Introductie van de westerse waterbouw

Nederlandse 'watermannen'

Ir. Cornelis
van Doorn

Johannis de Rijke
Beeld Colijnsplaat
25 jaar in Japan

Ir. Jack **Lindo**

Ir. George **Escher**

Ir. Alphonse **Thisse**
werkbaas **Kalis**

zinkbaas Johannes
Westerweel

Ir. Anthonie **Rouwenhorst**
Mulder

Experiment van ir. G.A. Escher rendementsverschillen

Experiment van ir. G.A. Escher om te kijken
wat het rendementsverschil in waterver-
plaatsing was tussen de Japanse methode
met de tredschepmolen en de
Nederlandse Archimedes-schroef.

*Waterverplaatsing met Japanse
tred-schepmolen en
Ned. Archimedes-schroef*

Bevaarbaar maken rivieren

- Verbetering v.d. **Tone**, verregaand verzand – Tonekanaal (eerste project)
- Regulering **Yodo rivier** (Osaka - Kyoto) – oeverbescherming & rijshoutkribben,
- keermuren
- Plan tunnelkanaal **Biwameer** naar Kioto
- Kanalisatie v.d. **Kiso**
- Aanleg sluizen

Aanleggen havens

- Twee strekdammen voor de haven van **Osaka**
- Aanlegsteiger in **Kobe**
- Verbetering haven **Tokio** en **Yokohama**

Irrigatie rijstvelden

Aanleg van dijken

- Overstromingen v.d. stad **Nagoya** behoren tot het verleden

Hogedrukwaterleiding Osaka

Erosiebestrijding berghellingen

- Wiepenroosters (bergwerken)

Sabo's - check dams voor
'*erosion control*' - in **Japan**,
vondst van **Johannis de Rijke**

25 jaar in Japan, in **1899** senior
ambtenaar in Japan. Orde van
de Heilige Schatten & Ridder in
de Orde van de Rijzende Zon

**Aanleg van waterwerken
onder leiding de Rijke**

Stichting Blauwe Lijn: Themaproject Johannis de Rijke
Dec. 2023 – mei 2026. Kiso delta in Japan; watermannen
in Japan; history of Japan Sabo Association, ...

Foto Luuk Kramer Nederlandse
Waterwerken Wereldwijd

In de **rivier Jōganji** bij Omi zijn verschillende sperdammen en stuwen gemaakt om stroomafwaarts de bevolking **stad Toyama** te beschermen **ca. 1885**

N. A. P.

Normaal Amsterdams Peil

*Genormaliseerde Amsterdamse Peil
(AP - Stadtspeyl) in **1684***

*vastgelegd als het Gemiddelde
vloedniveau v.h. IJ (1683-'84) =
hoogwaterniveau*

Nationaal referentiepeil voor water

1879 NAP uitgangspunt hoogtebepalingen
in Duitsland – Normal Null (NN), Luxemburg

1891 Japan

1973 Standaard Zweden, Noorwegen Finland

In 1955 en 1973
referentievlak
vereffening **Europese**
waterpasnetten

De invoering van het **NAP** is het
grote succesverhaal op het gebied
van (inter)nationaal **waterbeheer**

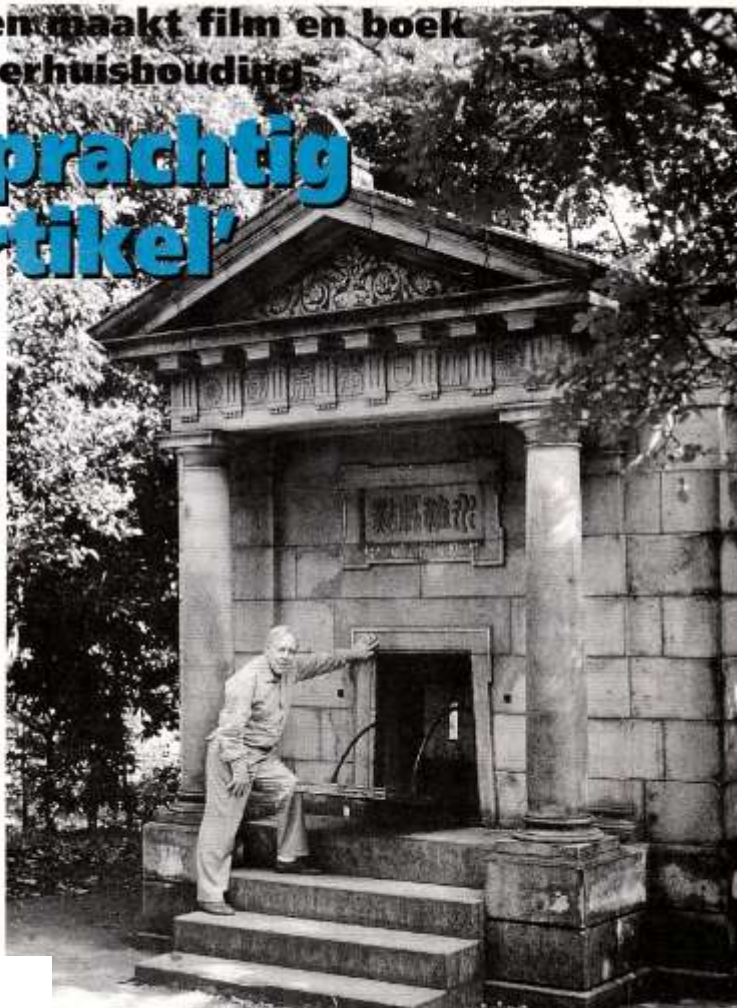
Peilschalen Oude Delft

Louis van Gasteren maakt film en boek over Japanse waterhuishouding.

'NAP is prachtig exportartikel'

Nederlandse ingenieurs legden in de vorige eeuw de basis voor de hedendaagse Japanse waterhuishouding. Ze leerden Japanners het beheersen van het waterniveau, ze reguleerden rivieren en legden havens en irrigatiewerken aan. Louis van Gasteren maakt naar aanleiding

Louis van Gasteren bij het **Tokyo Peil** 1990.

Film en boek Louis van Gasteren (2002) over Japanse waterhuishouding: **'In een Japanse stroomversnelling'**

Boek

Vier eeuwen Nederlands-Japanse betrekkingen

In **1891** keurde de keizer het **Aragawa Peil** goed, dat nu **Japan Standaard** heet.

Argentinië

*Ir. Jan Abel
Waldorp*

1824 – 1893

Waterstaat, spoorwegen,

**1881 Aanbod in dienst
Rep. Argentinië**

Vraagt zeer hoge bezoldiging –
geaccepteerd zonder onderhandelingen

**Grote haven bij Buenos Aires
alternatief bij Ensenada
(Puerto La Plata)**

**1883 Technisch directeur
werken haven van Ensenada
verblijft 8 jaar in Argentinië**

Santa Fé

Rosario

**Ensenada
La Plata**

Quequen

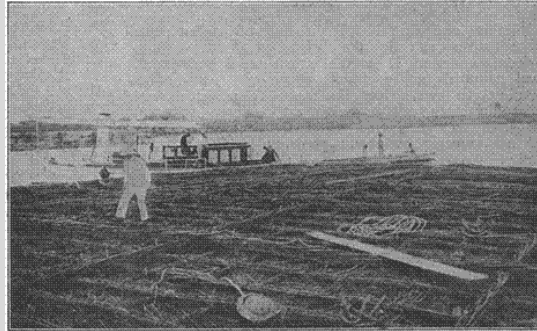
Bahia Blanca

Argentinië – Puerto La Plata

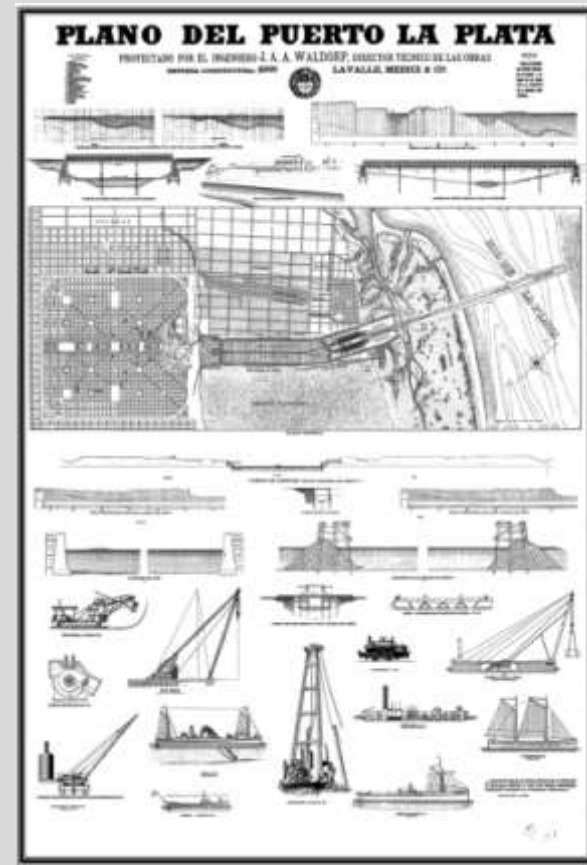
1884 – '90 Aannemer: Lavalle-de Medici
en Co. **Bagger- en rijswerken:**
J.C. (Jan Christiaan) **van Hattum**

*Emmermolen **Ensenada**
1884 Conrad (Haarlem)*

Zinkstuk Santa Fé

*Ontwerp van de
haven van **La Plata***

M.C. van Hattem uit **Sliedrecht** diverse
waterbk. projecten.

Ingenieursbureau **Dirks, Dates & Co**

**Argentijnse kust met al zijn
rivieren, kreken, delta's: ideaal
voor Ned. waterbouwers**

***Droogdok
Bahia
Blanca***

Chili

1890 - 1898

**Ned. havenbouwbrigade
o.l.v. Prof. Jacob Kraus**

**Hoogleraar in Santiago
- Droogdok Talcahuano
- Haven van Valparaíso
(grootste havenstad)**

Jacob Kraus

Hoogleraar waterbouwk.
1^e Rector Magn. TH Delft
Minister, ere-doctoraat
Vele adviescommissies
Vrzt. College v. curatoren
President KIVI enz.

**Een v.d. meest
vooraanstaande
Ned. ingenieurs**

Baai van Talcahuano

slepen caissonbakken

**Toepassing
gewapend beton**

1904 Holl. Mij. tot het
maken van **Werken in
Gewapend Beton**
(het latere HBM)

G.H. van Mourik Broekman

1900 – 1914 hoogleraar Univ. v. Santiago in
de theor. en toegep. waterloopkunde &
adviseur regering

**Ontwerpen riolering, havens,
afwateringssysteem, waterleiding
waterkracht-installatie,
werken v.h. Yesomeer**

De nog steeds zichtbare nalatenschap van ingenieurs

1914 Opening Panamakanaal

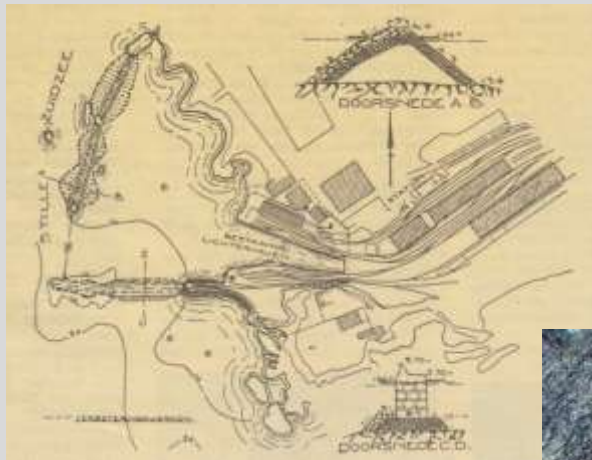
Ned. havenbouwbrigade

Ir. G.J. van den Broek

Ir. J. Goedhart

Ir. C. Tellegen

Ontwerp havens zoals
later gerealiseerd

*Mollendo: eindpunt
spoorlijn naar Bolivia
(niet uitgevoerd)*

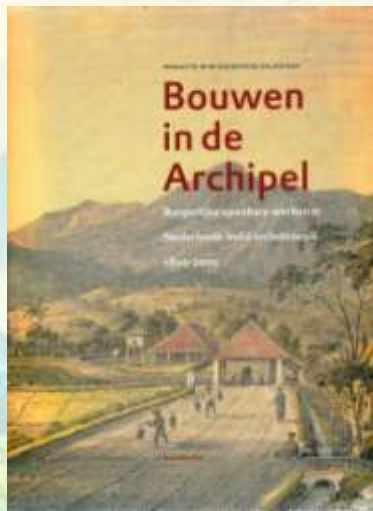

Ned. Indië Indische Waterstaat

Bandjirkanaal met waterwerken te Semarang

De kanalen waarmee Semarang
tegen overstromingen werd
beschermd, zijn in **2025** - na 1,5
eeuw - nog volop in gebruik

**Ned. Indië
was een
walhalla
voor
ingenieurs**

**moderne
irrigatiesystemen**
voor 1,5 m. ha. landbouwgrond
40% van Ned.

internationale havens
o.a. Medan, Batavia en Soerabaja

drinkwatervoorzieningen
140 merendeels op Java

Thailand (Siam) Chao Phraya rivier

J. Homan van der Heide

‘De Waterkoning’

Vader van de Thaise irrigatie

1902 - 1909 In dienst van de koning van Siam: Rama V

1902 Groot-schalig irrigatieplan voor het hele stroomgebied v.d. Chao Phraya incl. kolossale dam bij Chainat later gebouwd **1952– ’57**

Grote model / Greater Chao Phya irrigatie van 1,3 miljoen ha = 31 % Ned.

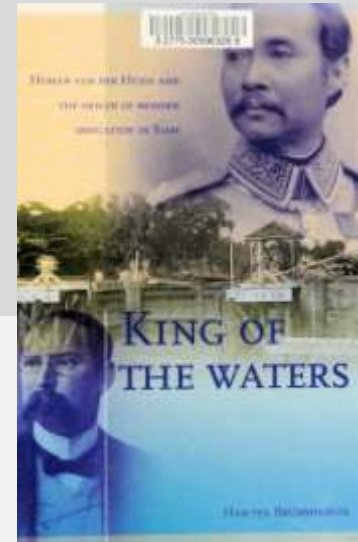
Opzetten **Departement of Irrigation**

Eerste Directeur Generaal ‘Canals Department’

Renovatie en uitbouw diverse kanalen (klongs): essentieel voor functioneren waterhuishouding bij **Bangkok**

Stroomgebied Chao Phraya

China – Whangpoo project

Kanalisatie (nu Huangpo) rivier bij Shanghai

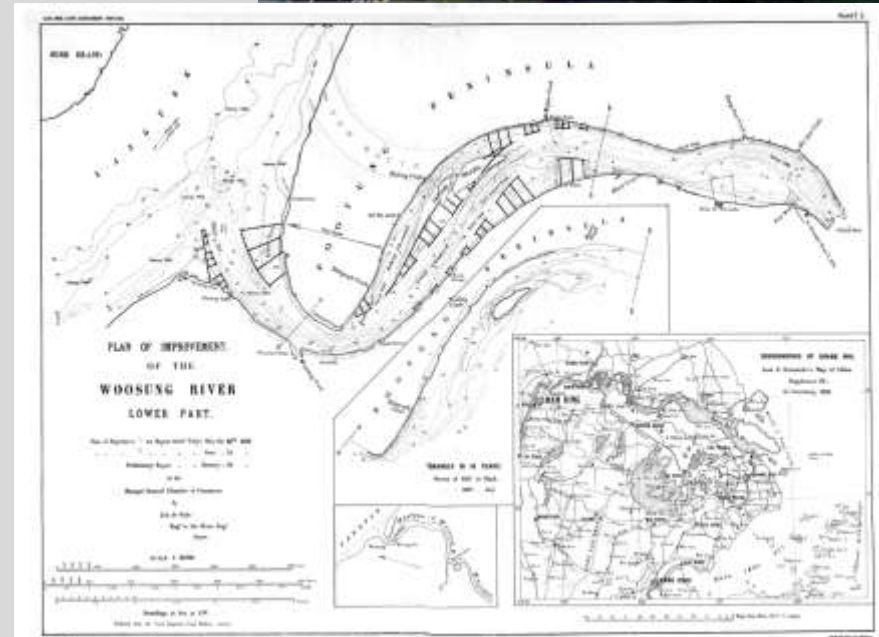
1875 Eerste rapport
George Escher & Johannis de Rijke
opruiming zandbanken =
belemmering vaart op Shanghai

1897 Op uitnodiging gaat
de Rijke opnieuw naar
China - **nieuwe voorstellen**

1905 Voorkeur voor plan
van De Rijke

1906 – 1910 Uitvoering
project o.l.v. de Rijke en zoon

Aannemer: (Nederlandse)
East Asiatic Dredging Company

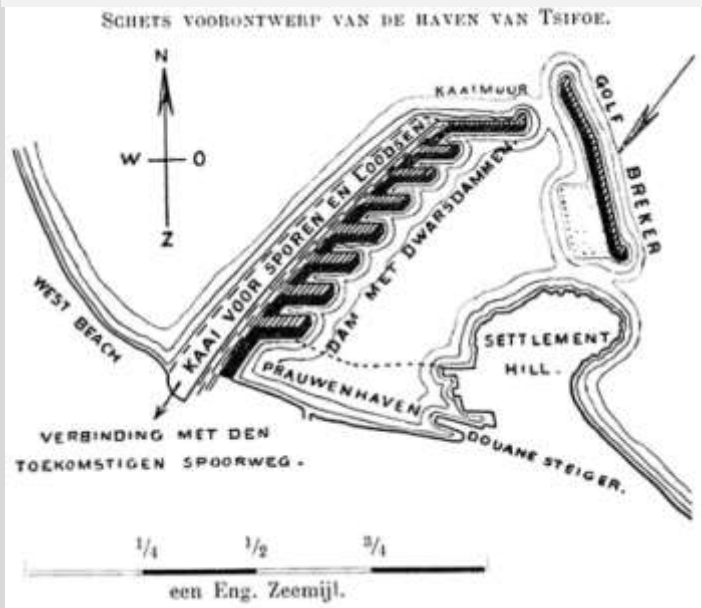

Ontwerp van **De Rijke** voor
verbetering van de **Woosung**:
o.a. **zandbank opruimen**.

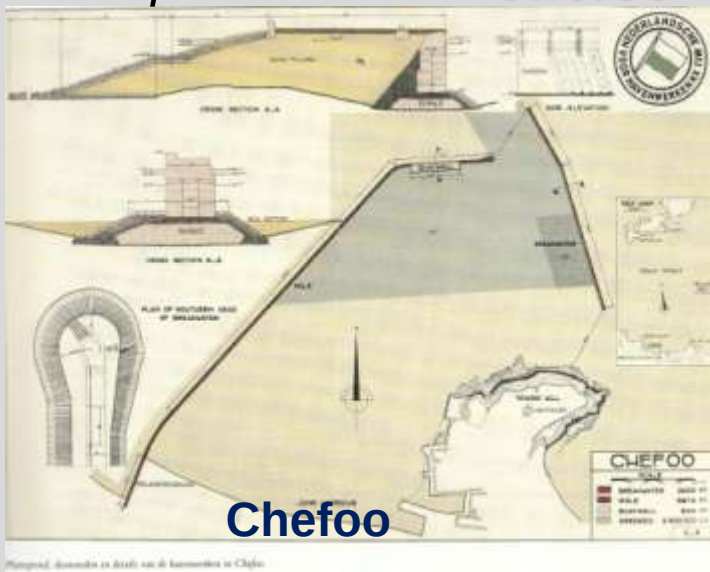
Nederlandsche Mij. voor Havenwerken

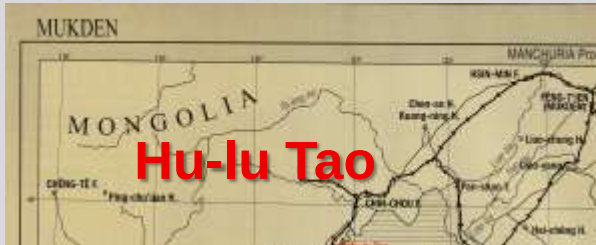
China & Hong Kong, Macao

Jhr. Otto van Lidth de Jeude

Ontwerp van de havenplannen voor **Chefoo**

- Shanghai 1912 – '16
  - Chefoo (Yantai) 1913 – '21
  - Macao 1922 – '27
  - Hong Kong 1924 – '29, '32 – '34
  - Canton 1930 – '31
  - Hu-lu Tao (Huludao) 1930 – ...
-
- A map of the Bohai Sea region in China. The map shows the Bohai Sea, the Yellow Sea, and the Bohai Sea. The location of Hu-lu Tao (Huludao) is marked in the Bohai Sea, near the coast of China. The map also shows the locations of other cities and regions, including Mukden, Manchuria, and Mongolia.

Zuid-Mantsjoerije

1924

China: Chefoo havenwerken **1918**

Westelijke havendam in uitvoering.

Aansluiting met den oever.

Onderbouw zandlichaam met grond- en hangstukken.
Bovenbouw steenstorting met zwaardere deklagen.

Oostelijke golfbreker.

Gezicht naar het zee-einde,
opgemetseld ter volle hoogte.
Borstwering nagenoeg voltooid.

Baggermaterieel
Mij. voor Havenwerken

Baggeren – zo wijd de wereld strekt

Emmermolen '*Port Said*' in
Suezkanaal **1906 – '13**
Samenwerking Volker & Bos

1936 - 1946

Nieuwe haven van Kaapstad
Grootste droogdok ter wereld
Ir. Kretschmar van Veen

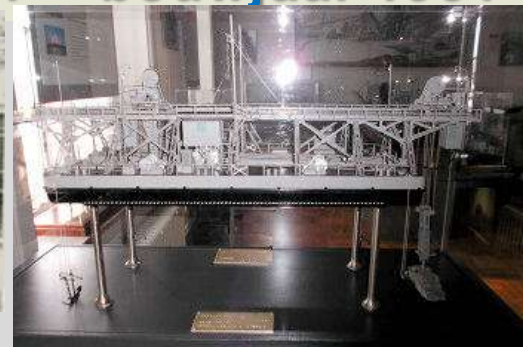
*Excavator in
zoetwaterkanaal
Nijldelta A. Bos Pzn*

Rotsbrekers H.A.M.
Melbourne **1925**, Kaapstad
1938, HAM 907 – bouwjaar **1951**

HAM 906

Aanleg of verdiepen havens door Ned. (bagger)bedrijven

Rosario

1904 – '18

Walvisbaai

1924 - '26

Soerabaja

1911 - 'xx

Melbourne

19xx - 'xx

**Voor WO I veel opdrachten in het buitenland,
vooral Duisland: Noord-Oost zeekanaal**

Geografie van China

De veranderde loop van de Gele Rivier

Initiatief oprichting
waterloopkundig lab. in
Nanking met Nico van der
Heuvel & Maurits Alma
2025: 90 jaar

Overstromingen drie
rivieren in 1931

Een van de dodelijkste
gedocumenteerde
natuurrampen en grootste
van de 20ste eeuw.

Gele Rivier:
dodental 1 – 2 miljoen

Ir. Frans Bourdrez
werkte 7,5 jaar voor de
Volkenbond in China

1931 – '39 adviseur Chinese
overheid watermanagement
Wim Schermerhorn kaarten

Nanjing Hydraulic Research Insititute

Java - Citarum rivier ontwikkeling

**Plan van W.J. van Blommestein
om 17 stroomgebieden te ontwikkelen**

**1985
Eredoctoraat Suyono**

**1948 'Federaal
welvaartsplan voor
West Java'**

**Jatiluhur irrigatie-
reservoir systeem**

**1957-'67 Realisatie
Het belangrijkste
irrigatieproject v.d.
'Oude Orde'**

Internationale Organisaties – deskundigen

Asian Development Bank, Wereldbank, FAO ....

Oost-Pakistan (Bangladesh) Ganges-Kobadak irrigatie project

J. W. van Blommestein (FAO)

Dacca **1951 - 1959**

1951 Ontwerp

1954 Start bouw

1970 1^e fase gereed

ca. 700.000 ha

Netherlands Engineering Consultants
overkoepelend Ned. ingenieursonderneming
voor (waterbouwkundige) ingenieursdiensten

1950 (1951) – 2001

Partners:

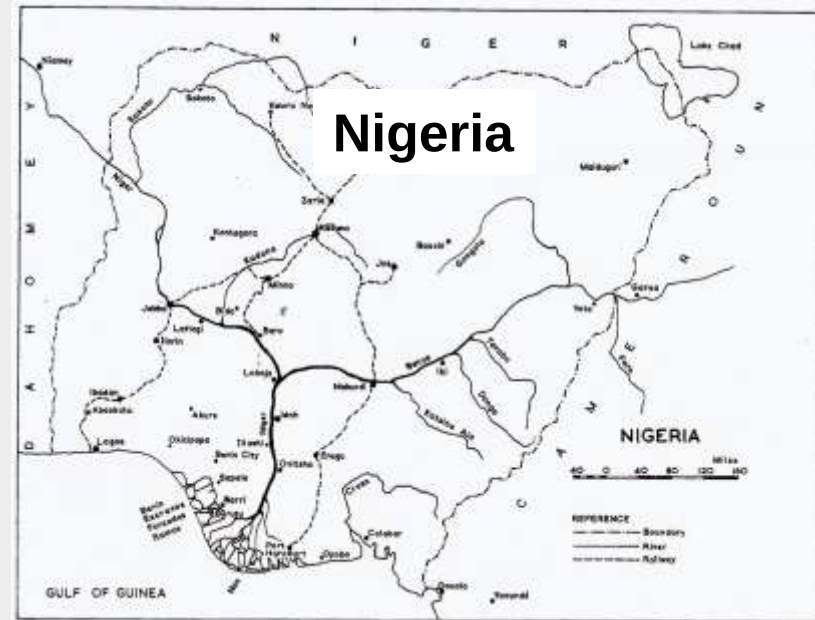
- **DHV**
- **Van Hasselt en de Koning**
- **Witteveen + Bos**
- **Fugro**

Mogelijkheid inzet:

- **Rijksdienst IJsselmeerpolders**
- **Rijkswaterstaat**
- **Waterschappen**
- **Waterloopkundig Laboratorium (WL)**

**Nedeco-regeling
fiscale aftrek**

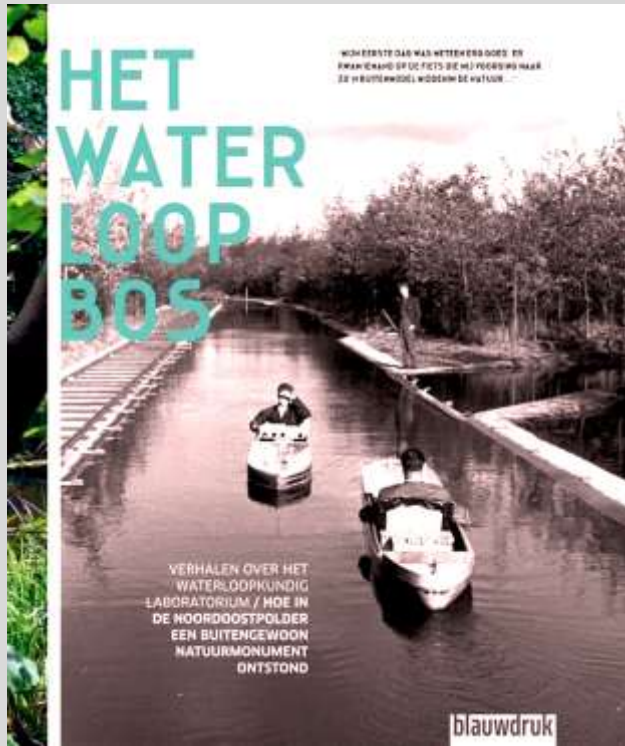
1959 *River studies and recommendations on improvement of Niger and Benué – H. Frijlink*

1960 *Brits Guyana Studie kustverdediging, metingen verplaatsing slibbanken – WL*

1973 *Colombia Rio Magdalena and Canal del Dique survey project – A. Prins*

WL – de Voorst 1954 - 1996

Testen fysieke schaalmodellen in de open lucht
havens van Lagos, Bangkok (1961), Lybië (1972), Turkije

Wandeling Natuurmonumenten 3 km

Informatiebord
Natuurmonumenten

Haven van Bangkok,
Thailand (1961)
Model M770

Internationaal Onderwijs

IHE Delft

1957 Eerste 'International Course in Hydraulic Engineering'

45 deelnemers uit 21 landen
(Oost-Pakistan: 8)

1960 Eerste 'European Course in Sanitary Engineering'

21 deelnemers uit 15 landen

3rd Internat. Course in
Hydraulic Engineering 1959-'60

Oude Delft 91 - 93 - 95
IHE since 1960 in
Oude Delft 95

L. J. Mostertman

W.A. Segeren

25.000 alumni uit
190 landen

Unesco

IHE
DELFT Institute for
Water Education
under the auspices of UNESCO

IHE Delft Institute for Water education

Graduation

Oude Delft

Buitenlandse excursie

Kerstdiner

Social evening

Prof. ir. Adriaan Volker (1917 – 2000)

**Dienst der Zuiderzeewerken
Hoofd Dienst
Waterhuishouding DWW**

1957 Mede-oprichter IHE

**1965 Buitengewoon
hoogleraar Hydrologie**

P. Ph. Jansen

Hachiro Gatapolder, Japan 1964
Lijkt op Haarlemmermeerpolder

**Nederlands Hydrologische
Vereniging**

President IAHS International
Association of Hydrological Sciences

**Chairman Council
International Hydrological
Decade (U.N.)**

Internat. Hydrology Price

1970 - nu (selectie)

- **Monaco**
landaanwinning jaren '70
- **Zuid-Afrika**
Richardsbaai, Saldanhabaai spending beach
- **Dubai**
haven, Jebel Ali kademuren, baggerwerken
'66 – '81
- **Canada - Beaufort Sea**
artische eilanden '76 – ca. '81
- **Engeland**
stormvloedkering Thames Barrier '74 – '81
- **Saudi Arabia - Bahrain**
causeway: bruggen, dam '81 – '86
- **Bangladesh**
Feni afsluitdam '83 - '86, Jamuna brug '85 -

- **Hong Kong**
Chep Lap Kok nieuw vliegveld '91 – '92
- **Rusland**
St. Petersburg stormvloedkering '90, '05-'11
- **Dubai**
Palm eilanden, The World 2002 – '08
- **V. S.**
New Orleans svk, New York 'Rebuild by Design', ...
- **Zuid Korea**
Nakdong barrier
- **Egypte**
Suezkanaal verbreding
- **Panamakanaal**
sluizen, sluisdeuren
- **Indonesië**
Jakarta Garuda plan

- **Steenstorters/
valpijpschepen**
- **Afgezonken
tunnels (TEC)**
- **Baggermaterieel**

.....

Samenvatting **periode 1945 - 2025**

- **Internationaal opererende ingenieursbureaus**
Nedeco incl. Fugro, WL (Deltares)
- **Kennisoverdracht: Internationaal Onderwijs**
vanaf **1957** IHE Delft, Oude Delft 95),
export waterbouwkundige kennis,
Ontwikkelingshulp, TU Delft
- **Consolidatie baggermaatschappijen** (van Oord, Boskalis)
- **Grote technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen, innovaties** o.a.
  - **materieel** krachtige snijkopzuigers, zeer grote sleep-hoppers, steenstorters, hydraulische werktuigen, elektrische pompen, ..
  - **materialen** - geotextielen, composietmaterialen, prefab beton, ..
  - **Grondonderzoek, funderingstechnieken**

- **Digitalisering** (automatisering) en modellering hydroinformatics, Delft3D, GIS, satellietdata, 'decision-support systemen'

- Toenemend belang **milieu aspecten** **ecologie, E.I.A.** en dergelijke

- **Nieuwe 'producten' (toepassingen):**
Stormvloedkeringen, afzinkbare tunnels, geboorde tunnels in slappe grond, strandsuppleties, offshore, ..

- **Nieuwe concepten:**
'Building with nature', Zandmotor, Ruimte voor de Rivier
'integraal waterbeheer' integratie diverse disciplines

- **Meer (zeer) grote projecten**
- **Architectuur:**
inpassing kunstwerken in landschap

Illustratie: Jan Breedveld

Willem de Waterbouwer

